

**«Мені б хотілося,
щоб Україна була державою,
яка будує нові правила життя
з іншими країнами в умовах
глобальних викликів» (І. Марков)**

УДК: 355.1-057.36(477)+355.1-057.36(470+571):004.77
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.02.324>

**ЗСУ ТА ВІЙСЬКА
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
В МЕМАХ УКРАЇНСЬКОГО
ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ:
ГУМОР, ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ
ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ**

Ольга РЯБЧЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1249-2482>

докторка історичних наук, професорка,
завідувачка кафедри всесвітньої історії,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
вул. Алчевських, 29, 61002, м. Харків, Україна,
e-mail: lerche555@ukr.net

Інтернет-меми, поряд із іншими стислими жанрами дискурсу сучасних засобів масової комунікації, впевнено завойовують цифровий простір, перетворюючись у суспільно важливу комунікативну одиницю. Вони розуміються як повторювані та сильно інтертекстуальні мультимодальні зображення та текст. Відповідно до росту їхньої популярності зростає і зацікавлення науковців цим феноменом сучасної масової культури, в чому і полягає *актуальність* нашого дослідження.

Мета статті — проаналізувати особливості формування образів ЗСУ та російських військ у меметичних конструкціях від початку повномасштабної війни росії в Україні і до останнього часу, та семантичні характеристики, що формують імідж воїнів ЗСУ та ворогів; прослідкувати, яка інформація і яким чином перетворилася на меми. Для цього виділяються найбільш ефективні сюжети щодо швидкості їхнього поширення та уподобання аудиторією в інтернеті.

Інтернет-меми є новітніми потужними інструментами інформаційної війни, політичних PR-технологій, воєнної пропаганди, оскільки сильно впливають на нашу свідомість. З одного боку, вони є елементом війни, який може зрівнятися по силі з найпотужнішою пропагандою, з іншого — надають емоційну підтримку, сприяють підвищенню впевненості українців у перемозі над ворогом, допомагають долати травматичне навантаження воєнного часу.

Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі, систематизації і узагальненні.

Ключові слова: російсько-українська війна, меми, російські війська, ідеологічний образ, ЗСУ.

Olga RYABCHENKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1249-2482>

Doctor of Science (History), Professor,
Head of the Department of World History,
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
29, Alchevsky str., 61002, Kharkiv, Ukraine,
e-mail: lerche555@ukr.net

**THE ARMED FORCES OF UKRAINE
AND THE TROOPS OF THE RUSSIAN
FEDERATION IN MEMES OF THE UKRAINIAN
DIGITAL SPACE: HUMOR, POLITICAL IDEAS
AND IDEOLOGICAL IMAGES**

Internet memes, along with other concise genres of discourse of modern means of mass communication, confidently conquer the digital space, turning into a socially important communicative unit. They are understood as repetitive and highly intertextual multimodal images and texts. In accordance with the growth of their popularity, the interest of scientists in this phenomenon of modern mass culture is also growing.

The article analyzes the peculiarities of the formation of images of the Armed Forces of Ukraine and Russian troops in memetic constructions from the beginning of the full-scale war of Russia in Ukraine until recently and the semantic characteristics that form the image of soldiers of the Armed Forces of Ukraine and enemies; it is tracked what kind of information turned into memes and how it happened; the most effective stories are singled out in terms of the speed of their distribution and audience preference on the Internet.

As a spontaneous product of mass culture, an instant reaction of people to some news or event, memes effectively influence the formation of an image of both the Russian army and the Armed Forces of Ukraine. One of the most common storylines in memes is the attitude towards the aggressor and its army. In creating the image of individual Russian soldiers and the army as a whole, an important place is occupied by stylistic devices, in particular epithets, metaphors, comparisons, thanks to which the enemy appears to the reader as funny and even ugly, its command is weak, and the army has lost the image of the second in the world and invincible, and began to be perceived as a gathering of marauders and an army of shame. This is reinforced by the visual range — the use of photographs, scenes from famous films, works of art or humorous images, as well as color and font. In contrast to the defamation and dehumanization of the image of the enemy army, memes and comments under them glorified our heroes, our Armed Forces.

Internet memes are the latest powerful tools of information warfare, political PR technologies, and military propaganda, as they strongly influence our consciousness. On the one hand, they are an element of war that can be compared in strength to the most powerful propaganda. On the other hand, memes provide emotional support, contribute to increasing the confidence of Ukrainians in victory over the enemy, and help overcome the traumatic burden of wartime.

The research used memes collected by the author from the beginning of the full-scale invasion of the troops of the Russian Federation into Ukraine and until recently in various Ukrainian social networks.

Keywords: Russian-Ukrainian war, memes, Russian troops, ideological image, Armed Forces of Ukraine.

Вступ. З початком повномасштабної війни росії проти України в інтернеті масово стали поширюватися різноманітні історії про політиків, російських окупантів, українських воїнів, звичайних людей (селяни чи роми, які крадуть ворожу техніку; жінка, яка збиває дрон банкою помідорів). Ці та інші сюжети миттєво перетворювалися в меми й поширювалися в соціальних мережах та телеграм-каналах. Як відомо, ці універсальні платформи здатні впливати на багатомільйонну аудиторію за лічені хвилини. Не помітити меми неможливо, оскільки візуальний контакт з ними відбувається майже одночасно з контактом з мережею. Меми існують в різних формах, найчастіше зустрічаються смішні картинки з текстом чи без нього. Бувають вони також у вигляді дописів, коли смішно (це найважливіше, що і як говорить герої) передається суть певної події, явища, фігуранта, або ж у вигляді коментарів і реплік під постом для передачі емоцій або доповнення їх текстової складової.

У статті здійснено аналіз особливостей формування образів ЗСУ та російських військ, втілених у меметичних конструкціях; прослідковано, яка інформація і яким чином перетворилася на меми; проаналізовано ті семантичні характеристики, що формують імідж українських та ворожих воїнів; виявлено, які сюжети є найбільш ефективними щодо швидкості їхнього поширення та уподобання аудиторією в інтернеті. Для дослідження використані меми, які збиралися авторкою з 24 лютого 2022 р. і до останнього часу в різних українських соціальних мережах.

У соціумі, у тому числі й серед науковців, спостерігаються діаметрально протилежні думки стосовно мемів. Від несприйняття і критики до захоплення і вивчення цього феномену. Меметика стає дедалі популярнішою наукою, має міждисциплінарний характер, дослідники вкладають різні сенси в тлумачення самого поняття мему, його особливостей та видів. Становлення мема як вірусу розуму, на думку Джеремі Бурмана, передбачало складну тривалу взаємодію між науковцями, журналістами та публікою, яка складає такі послання. Результати, у свою чергу, свідчать про процеси конструювання сенсу в науковій комунікації загалом [1]. Зарубіжні та українські дослідники також мають різні погляди на це поняття. Їх тлумачать як політичну візуальну практику [2], інструмент інформаційної війни [3], здійснені спроби проаналізувати розуміння поняття мему у науковій літературі [4; 5].

Повномасштабне вторгнення росії викликало бурхливий сплеск мемотворчості, відразу ж почалися й спроби її осмислення в репортажах, дописах і в наукових дослідженнях. О. Кузьменко, приміром, вважає меми новими фольклорними зразками — «це народна мудрість, заснована на досвіді багатьох поколінь українських селян, які всіма засобами (навіть вилами) захищали свою багатостраждальну землю від загарбників, у тому числі й від російських окупантів» [6]. Авторка підкреслює, що «презентація фольклорного етностереотипу стала одним з ефективних способів вербалізації ідеї національної солідарності» [7]. Аналіз репрезентації російсько-української війни у перший місяць повномасштабного вторгнення в українському офіційному дискурсі, ЗМІ та масовій культурі, у тому числі й у мемах, здійснив С. Єскельчик. Автор наголошує на важливості сучасної масової культури, на її вплив на офіційну риторику й на злиття елементів народної та офіційної культури в українському дискурсі про війну [8].

Дослідники переконані, що більшість людей розуміє меми «у вузькому значенні слова: не як ідею чи культурну інформацію, а як цікавий, впізнаваний, такий, що викликає позитивні емоції і супроводжується оригінальними асоціаціями і грою уяви контекст» [5]. Самі ж автори мемів вважають продукт своєї творчості мистецтвом, бо вони, «як і будь-яке мистецтво, емоційно передають концентровані смисли», тому їх можна вважати зародками нової анонімної культури «іміджборд» [9].

Важливою характерною рисою мемів є імперсональність. Визначити автора того чи іншого мему практично неможливо. Це прихований і скромний спосіб самовираження та креативності величезної, енергійної та патріотичної спільноти, яка з неймовірною швидкістю реагує на події. Звичайно, є й волонтери, які працюють цілодобово, реагують на новини з усієї країни та надають матеріали для відповідних відомств, зокрема для міністерства оборони. [10]. Але це лише маленька частина тих, хто створює контент. На збіг офіційних і народних настроїв вказує, зокрема, керівник Українського центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки І. Соловей. Він зазначає, що сьогодні «ми, можливо, вперше в історії стали свідками, коли громадянське суспільство довіряє державі та допомагає їй» [11].

Іл. 1

Іл. 2

У цій статті інтернет-меми розуміються як повторювані та сильно інтертекстуальні мультимодальні зображення та текст. Мем — це спонтанний продукт масової культури, результат миттєвої реакції людей на якусь новину чи подію, яка цілісно і з гумором передає цю «одиночку культурної інформації» в інтернет-мережі. Героями мемів стають не тільки персонажі з кіно, відомих творів живопису, знаменитості чи політики. Звичайну людину можуть представити в такий момент, який дає онлайн-аудиторії простір для нескінченних жартівливих інтерпретацій. Такі меми стають вірусними, роблять широковідомими цих людей і можуть

навіть вплинути на їхню подальшу долю («чмоня», жінка, яка збила банкою з помідорами дрон, воїн, який визначив курс російського військового корабля тощо).

Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі, систематизації і узагальненні.

Основна частина. Ставлення до агресора та його армії — одна із найбільш розповсюджених сюжетних ліній у мемах. Загальновідомо, що значна кількість українців до 24 лютого не вірила, що розпочнеться повномасштабне вторгнення, вважала росіян «братями», «єдиним народом», була носіями живучих радянських міфів. Досить поширеною, приміром, була теза про велич російської армії, яку характеризували як «другу армію світу», найсучаснішу, з новітніми озброєнням, обмундируванням, навченими воюючими — непереможну. Такі уявлення формувалися роками, тому й склався усталений образ російських військових і армії в цілому.

Ситуація на воєнному фронті у лютому-березні не була втішною. І ми були свідомі, що вона може кардинально змінитися щодня, щогодини. Ми постійно моніторили сайти, слухали різних експертів. Гнітила думка, що може стати значно гірше, що ЗСУ не стримають наступ й Україну знищать. І в цій катастрофічній ситуації почали з'являтися обнадійливі меми. Миттєво, після якогось конкретного випадку, а їх, таких випадків, вистачало щодня. І реакція також була миттєвою — меми і міфи тиражувалися в геометричній прогресії у всіх соцмережах, активно коментувалися. І коментарі завжди були влучні, з гумором, як завжди в Україні — з самоіронією. Ці меми посприяли переосмисленню уявлення про російську армію, формуванню нової суспільної думки. З могутньої, сучасної і непереможної вона постає як «велетенська мильна бульбашка» [12]. Меседжі переконували, що «2-га армія світу впевнено перетворюється на 200-ту» та «армію ганьби» (іл. 1, 2). А коли починає лунати сміх над ворогом, він уже не здається таким страшним. Значення та силу закладеного в мемах гумору, який «моментально нівелює велику силу російської пропаганди», підкреслив, зокрема, І. Соловей [13].

Соціальні мережі заповнили меми, які протиставляли війська російських окупантів і українську армію. ЗСУ постійно, навіть під час відступу, давали жорстку відсіч російським окупантам. І військові, і політики, і звичайні люди у всьому світі були шоковані бойовим духом, витримкою і рівнем української

армії, — про це свідчать вислови міністерств оборони США, Британії, генерального секретаря НАТО Йенса Столтенберга [14]. Особливе захоплення в мережах викликали фото і відео знищення довгих колон, які рухалися українськими дорогами. Коли на початку березня війни 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр» знищили чергову партію техніки ворога, надзвичайно популярним став мем — цитата із коментаря Олексія Арестовича: «Російська армія не сильна. Вона просто довга» [15].

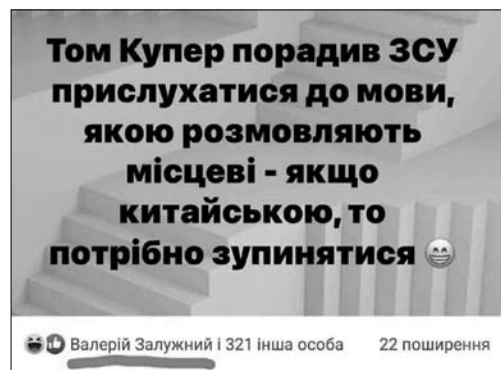
Цей вислів неодноразово ще обігрувався у межах. Так, 9 квітня у Твіттер повідомлялося: «Російська армія не сильна. Вона просто довга. Росія вела багато воєн з різними країнами, але скінчиться її військова міць тут, в Україні». 11 вересня 2022 р. соцмережі винесли їй остаточний вердикт: «Якби друга армія світу сиділа вдома, ніхто б в світі і не здогадався, яке це насправді позорище».

Після успішного наступу ЗСУ і блискавичного визволення Харківщини популярними стали мему про те, що російська армія є найшвидшою армією у світі. Часто вони оформлювалися у вигляді інтерв'ю з головнокомандувачем ЗСУ: «Валерій, що потрібно нашим ЗСУ, щоб перемогти армію рф? Ну... Спочатку її догнати!» (іл. 3). Популярними були і варіації на тему стрімкого наступу, як приміром: «Том Купер порадив ЗСУ прислухатися до мови, якою розмовляють місцеві — якщо китайською, то потрібно зупинитися» [16] (іл. 4). Також обігрувалися повідомлення російського командування про те, що відступ військ це такий своєрідний маневр: «Ми не відступаємо. Це ворог з позором біжить за нами», «Ми сміливо відступаємо, а бандерівці з позором біжать за нами»; «На московії пісня Тату «нас не догонят» визнана такою, що дискредитує армію рф». Інший популярний сюжет на цю тему — із циклу найшвидші тварини: «Після вчорашніх і сьогоднішніх новин гепард більше не вважається найшвидшою твариною, що біжить» (іл. 5). Звичайно, що найшвидшою твариною став вважатися солдат рф. З контрастним на Херсонщині популярним стає переспів української народної пісні: «Ніч яка місячна, зоряна, ясна, видно як драпа русня».

Звичайно ж, ніяких змін цього образу не було б, якби не героїчна збройна боротьба цих днів. І віра в перемогу. На протипагу знеславленню і дегуманізації образу ворожої армії, мему і коментарі під ними славили наших героїв, наші ЗСУ. Українські воїни

Іл. 3

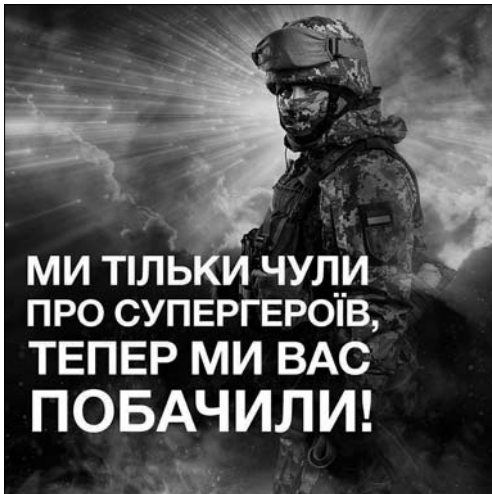
Іл. 4

Іл. 5

завжди зображені у вигляді супергероїв, переможців з сучасною зброєю, досить часто з патріотичними надписами: «Доброго ранку/вечора. Ми з України», «Ми тільки чули про супергероїв. Тепер ми вас побачили» (іл. 6).

Важливим стилістичним засобом створення образів російських та українських солдатів стало вико-

Іл. 6

Іл. 9

Іл. 7

Іл. 10

Іл. 8

ристання порівнянь. Використовується тактика порівняння як конкретних людей, приміром, командного складу, так і узагальнених образів військових чи армій в цілому. Весь час залишаються популярними мему, в яких висміюється намагання приховати справжню

мету війни. Як протиставлення російському «приїхали на навчання» з'явилися зображення українських воїнів з «фотоапаратом» — сучасною зброєю: «Український фотограф намагається сфотографувати російський літак ІЛ-76» (іл. 7). Чи інший: «— Чому ви спалили наш танк? Я думав, ми вас звільняємо. — А я думав, це фотоапарат і я вас фотографую» (іл. 8). Всім росіянам, які приїхали в Україну на навчання, обіцяли виставити заліки автоматом! А дипломи видати в деканаті ЗСУ. Модифікації цього мему надзвичайно різноманітні, з прив'язкою до історичних подій, але обов'язково з впевненістю в перемозі: «В Чечню їздили на навчання, в Грузію на навчання, в Сирію — на навчання. В Україну — на навчання!!! Ок.. гниди. В нас ви отримаєте диплом.. посмертно». Ці приклади засвідчують ще одну характерну рису

мемів — їхню гнучкість і здатність до трансформації в різних, часом протилежних контекстах.

Ці ж самі прийоми використовуються для підкреслення сутності воїнів: російський, як правило, зображений з нагробованим майном чи з обципанним двоголовим петухом/куркою, а український — з маленькою дитиною, яку він рятує з-під завалів (варіації на тему малюнку Ю. Журавля (іл. 9)). Якщо на ворожому літаку зображення кількості знищених ним дитячих колясок, дітей, літніх людей, вагітних жінок, то на українському — ворожих літаків (іл. 10, 11). Що до армій, то популярним є обігрування слів «легенда — міф», «Друга армія світу — 22 армія світу», як, приміром: «Була одна велика армія-легенда. Вона перетворилася на міф. І була одна маленька армія-міф. Вона стала легендою». Набула поширення і назва російських військ англійською мовою «Russian troops». Сміх викликає подібність англійського слова у множині з українським «труп», що означає «мертвець» (це так звані міжмовні омоніми). Тому у розмовах іронічно вживають «Russian troops» (це звучить як музика!) (іл. 12). Одночасно підкреслювалося, що стосовно ЗСУ слід вживати «Ukrainian military» або «Ukrainian soldiers».

Важливими маркерами протиставлення «своїх воїнів» і «ворожих солдатів» в межах є екіпіровка, мова, зовнішність, рівень освіченості, тобто ми бачимо ті ж прийоми, які характерні для творення образу «ворога» в різних культурних і часових просторах [17] (іл. 13, 14). Використання мемів з цією метою суттєво впливає на формування громадської думки, оскільки будь-яка візуалізація і обігрування відомих сюжетів, фразеологічних зворотів, народних пісень чи висловів апелює до емоцій.

Формуванню нових наративів посприяли і публікації науково-популярного характеру в соціальних мережах. Так, Георгій Папакін, директор Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, на основі джерел доводить, що російська армія, яка була правонаступницею радянської армії (РККА) та армії Російської імперії, від самого свого створення мала ті риси, які так яскраво проявилися в наші дні [12]. Це низький моральний рівень вояків, підступна жорстокість у відношенні до полонених солдатів противника, а особливо до мирного населення. Мародерство, здирання командирів і солдатів усіляко заохочувало-

Іл. 11

Іл. 12

ся. Стиль ведення бойових дій передбачав насамперед тактику «випаленої землі», як чужої, так і власної. При тому всьому моральний стан війська був низьким. Для підтримання елементарної дисципліни застосовувалися жорстокі репресії, вводилася кругова порука однополчан, навіть батьків і родичів.

Отже, і меми, і науково-популярні публікації, посилали загалу аналогічні меседжі, що сприяло формуванню нових потужних образів. Серед них є, звичайно, доля фейків і міфів російсько-української війни. Періодично на офіційних сайтах Верховної Ради України чи різних підрозділів Збройних Сил України друкуються спростування неправдивої інформації. Проте у цілому ми бачимо формування правдивих образів і наративів.

Важливою темою для аналізу, яка надзвичайно популярна в межах, є **назва ворога**. Як зауважив С. Єкельчик, «назвати ворога може бути так само важливо, як назвати саму війну» [8, с. 236]. Російських військових масово стали називати орками. Причому це прізвисько настільки прижилося, що його за-

Армія, в якій на двох солдатів три судимості, ніколи не переможе армію, в якій на двох солдатів дві вищі освіти

Іл. 13

Іл. 14

стосовують до ворога не лише цивільні, а й офіційні особи, відомства та структури. Орки в культурі жанру сучасного мистецтва фентезі — це міфічні істоти, що відрізняються дезорганізованістю, неохайністю, великою чисельністю, а також вкрай низьким інтелектом і великою злістю до людства. Класичними вважаються орки англійського письменника Джона Толкіна, який написав знамениту трилогію «Володар кілець». Українські воїни, зіткнувшись із «руським миром» ще у 2014 році, коли росія окупувала Крим

та частину Донецької та Луганської областей, звернули свою увагу на схожість поведінки росіян та орків. Але якщо до російського вторгнення 24 лютого 2022 року слово «орк» стосовно російського військового було популярне лише серед наших військових, волонтерів та мешканців Донбасу, то зараз ця назва стала досить поширеною. Можна сказати, що офіційно росіян «дозволили» так називати на сторінці Сухопутних військ України у Facebook. 25 лютого 2022 року вони використали у своїй публікації слова «орки» та «мордор» у відношенні до загарбників [18].

Незважаючи на популярність цієї назви, в соцмережах і в дискусіях почали лунати заклики називати загарбників своїми іменами. Зокрема, письменник Андрій Кокотюха на сторінці фейсбук написав: «Був гріх. Пару разів назвав їх «орками». У романі «Врятувати березень» їх теж так називають, але в діалозі. Але вони не орки. Вони не мокшане. Не рашисти. Не московити. Не лапті. Я зватиму їх так, як їх знають сьогодні — вони росіяни або русские. Ворог моєї країни не має синонімів, тим більше архаїчних. Напали, гвалтують, убивають, катують, калічать... — русские. Росіяни. Громадяни Росії».

Чмоні/я. Окупант Чмоня — мем, за допомогою якого українці також висміюють російські збройні сили. Це реальна особа. На початку березня 2022 року поблизу Горлівки він здався у полон разом з групою представників російських незаконних збройних формувань [19]. Користувачі знайшли в соціальних мережах його обліковий запис і дізналися, що це педагог з окупованої Горлівки. Звати його Андрій Рязанцев. Як стало відомо, під час мобілізації до так званої ДНР педагоги вступили до лав одного з моторічкових підрозділів незаконних збройних формувань РФ. Брала участь у повномасштабних військових діях за російських окупантів. Активні користувачі мережі з'ясували деталі його біографії. Фото полоненого Андрія Рязанцева стало популярним мемом, а через зовнішній вигляд окупанту дали прізвисько «Чмоня». Меми дають месидж, що противник смішний і нестрашний. Такий собі збірний образ «московського Рембо» [20] (іл. 15). Користувачі мережі монтують із ним відео, де «вписують» Чмоню в різні курйозні сцени та обставини, акцентуючи увагу на його розгубленому та незграбному зовнішньому вигляді. Ролики з хештегом «чмоня» на листопад 2022 р. набрали понад 40 мільйонів переглядів у ТікТок.

28 червня відбувся обмін військовополоненими, в результаті якого чмونها повернувся додому. Але він увійшов до історії вже тим, що надовго став обличчям російської армії. «Ще один герой залишає нас. Прощай чмоня, ти назавжди залишишся в наших серцях як символ російського фашизму та ідіотизму» — так відреагували у соцмережах на цю подію.

У цей же час у соцмережах з'являються і поширюються й інші назви ворога — «кацапюри», «москалі», «свинособаки», «рашисти», «3,14дорашисти», «русня», «русняві», «путлерівці», «путіноїди» тощо. Як бачимо, відбувається постійний і навіть креативний процес словотворення. Широкого розповсюдження набувають раніше маргіналізовані способи згадування росії та її жителів, вони стали характерними і для соціальних медіа [8, с. 236].

Найбільш популярним став новий конструкт «рашизм» (утворився злиттям слів *російський* та *фашизм*). Він блискавично увійшов до офіційного дискурсу, ним позначається тотальна системна жорстокість росіян, з якою ми стикнулися з 24 лютого [21]. Як відзначила Т. Євсеева 20 січня 2023 р. у доповіді «Чекіст і його «робота» в документах відділу Державного архіву СБУ та метасюжети (пост)радянського роману (1918—2016)» на міжнародній конференції в Римі, цей термін неначе кристалізувався просто з повітря, як колективне вираження болю, гніву та відмежування від «русского мира».

«**Чмобіки путлера**» — одна з останніх широковживаних назв російських солдатів. «Чмобіки» — це зневажлива назва російських призовників, примусово втілених до російських збройних сил унаслідок путінської «часткової мобілізації», оголошеної 21 вересня. «Чмобік» означає «дурний мобік», тобто надзвичайний рівень невдахи.

У мемах і пресі широко вживається це слово. Так, у «Новинах Запоріжжя» повідомляється: «У Запорізьку область (на тимчасово захоплену територію) прибули чмобіки, частково вдягнені в цивільний одяг» і мобілізовані тиждень тому [22]. «У зазначеного особового складу відсутня мотивація та бажання брати участь у бойових діях на території України, фіксуються непоодинокі випадки дезертирства», — зазначають у Генштабі ЗСУ. На просторах інтернету мобілізація часто замінюється словом «могілізація», для мемів на цю тему серед інших використовувалися фотографії Й. Кобзона та В. Жириновського, які

Іл. 15

закликали новобранців до своїх лав (іл. 16—18). Як зазначила Л. Масенко, слова, що мають іронічно-глузливий відтінок, демонструють ставлення українців до російських загарбників [23].

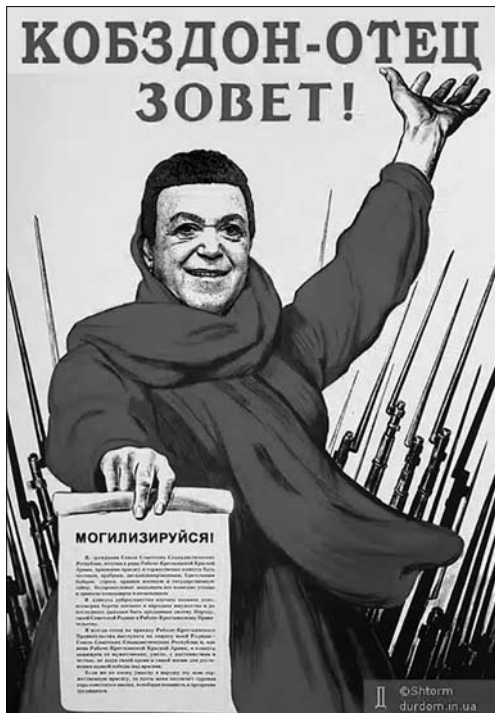
Слід також відзначити, що в інтернет-мемах рідко використовується літературна мова. За її чистотою ніхто не слідкує, навпаки, присутня жива, розмовна, з часткою брутальної лексики. Проте часто ці слова та словосполучення запам'ятовуються, в'їдаються в свідомість і навіть переслідують тривалий час, про що повідомляють користувачі в коментарях. Не виключено, що деякі із нинішніх жартів переростуть рівень попкультури і обов'язково увійдуть в історію, як входять неологізми в популярний онлайн-словник Urban Dictionary [23].

Стосовно брутальності, то українська мова надзвичайно багата на міцні і дошкульні словечка, якими можна висловити всі свої побажання ворогу, не втрачаючи при цьому пристойності і зберігаючи гідність. Сьогодні ми спостерігаємо за відродженням мови, люди, які не використовували її в побуті, починають не просто спілкуватися нею, а й осмислено вживати, вивчати. Не виключено, що з часом і російські вульгаризми будуть змінюватися на «свою» лайку. Хоч російський мат використовується сьогодні представниками багатьох народів світу.

Іншими поширеними і популярними сюжетами мемів стали такі характерні ознаки російської армії, командування і окремих воїнів, як мародерство та тупість.

Як відзначав Г. Папакін, незважаючи на те, що російське військо створювали європейські офіцери

Іл. 16

Іл. 17

Іл. 18

та генерали, їм не вдалося привити москвитам загальноприйнятні норми та закони ведення бойових дій, шляхетне ставлення до супротивника, елементарну повагу до цивільного населення [12]. Супутниками цієї армії завжди були злочини, мародерство, наруга над цивільним населенням, нищення міст і сіл. Одним словом, усе те, що коїться нині на окупованих росією українських теренах.

Мародерство російських окупантів вразило весь світ. Тому в мемах армія зображується як орда, яка грабує Україну. Для усіх, хто був учасником чи свідком цієї війни, до кінця життя «росіянин» буде си-

нонімом понять «вбивця і мародер». Ця характеристика назавжди залишиться в історії як класичний контекст війни. Навіть з'явився іронічний мем — «Порадник з навчання солдатів ведення бою, якщо руки зайняті унітазом і пральною машиною» (іл. 19). Також широко поширеним в українських соцмережах став мем — порадник «Як упіймати російського солдата», на якому зображена своєрідна мишоловка — ящик, підпертий палкою. А під ящиком стоїть пральна машина (іл. 20).

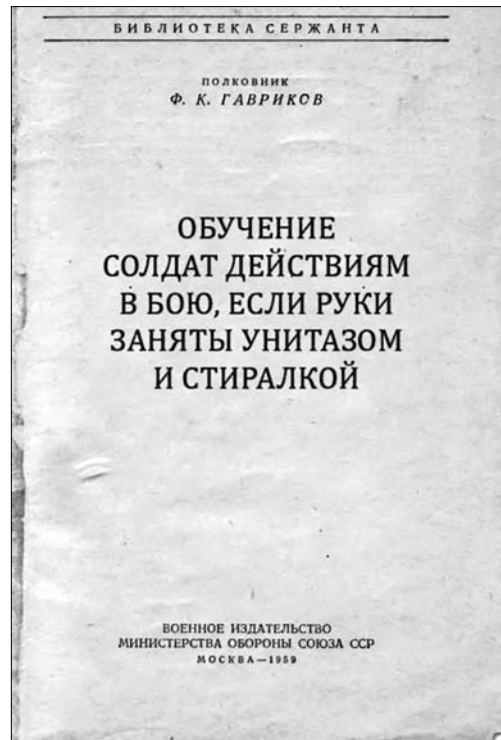
Тема мародерства до сьогодні є однією з найбільш обговорюваних. У них задіяні і науковці, і політики, і митці, і широкі верстви населення. Зокрема, відомі українські художники Юрій Журавель та Андрій Петренко опублікували у соцмережі Facebook свої роботи на цю тематику. На карикатурі Ю. Журавля зображений російський солдат, який повернувся додому. Він подарував дружині сережки та шубу, викрадені в українки. А діти радіють іграшкам, якими колись грались українські малюки. У рюкзаку бачимо награвану техніку та алкоголь. Усі «трофеї» у крові. Карикатура А. Петренка в Instagram носить назву: «Саме так я уявляю повернення до сім'ї *руззкава папачки*» (іл. 21). На ній зображено російського солдата, що тікає з візком награваного від української ракети — рибки. У візку лежать крадені алкоголь, чоботи, спідня білизна та інші товари.

На особливу увагу заслуговують коментарі, у яких зазначено, що зображення дуже правдиві та пропонуються гумористичні підписи до карикатур: «Сім'ї людожерів», «Гнила баба, гнилий дід породили гнилий рід!», «Велика скрепна армія» тощо.

Автори дописів також неодноразово підкреслювали, що російські військові надсилають своїм сім'ям тони речей, вкрадених в Україні. Свідченням цього є кадри із камер спостереження, встановлених у відділенні СДЕК (служби кур'єрської поштової доставки) у білоруському місті Мозир [24]. А 30 жовтня 2022 р. воїни СЗГ України (Сіли спеціальних операцій ЗСУ) опублікували знімок, зроблений під час розвідки. Окупанти серед білого дня забирають майно у місцевих жителів в одному із захоплених населених пунктів. Мародери навіть не ховалися і тягли вулицями мішки з награбованим. Справжніми героями мемів протягом усього періоду були крадені унітази, холодильники, пральні машини і навіть єнот (іл. 21, 22). К. Ілюк у своєму інтерв'ю підкреслила, що «нація живе так паскудно, що її армія змушена красти унітази. А їм розповідають, що їхнє величезне призначення — врятувати світ від нацизму та зазіхань Заходу на всесвітнє панування» [25]. Проте авторку більше вразив навіть не унітаз, а кришка від капота машини, яку російський військовий відірвав і затягнув у Білорусь, аби послати додому дружині.

Путінські контрактники на війні в Україні «універсально заробляють гроші» на свої кредити [26] і вирішують матеріальні проблеми мародерством. Тому поряд із популярним мемом: «Спасибо сыну за машину», що є алюзією на пропагандистське гасло «Спасибо деду за победу» (з'явилося як реакція на те, що рідня вбитого може отримати машину як компенсацію), зустрічаємо й меми з надписами: «Спасибо сыну за холодильник» (пральну машину, унітаз, а останнім часом додалися ще й шуби) (іл. 23).

До наступної, дуже популярної групи, належать меми, за допомогою яких **висміюється ту-пість, недолугість російських солдатів**. Найперше, вони не можуть вимовити українські слова. Це відзначили українські військові, які з початком війни почали виявляти у містах та селах України ворожі розвідувально-диверсійні групи. Як правило, вороги не проходили перевірку словом «паляниця».

Іл. 19

Іл. 20

Момент допиту одного з таких диверсантів потрапив на відео і швидко розлетівся в мережі, ставши популярним мемом [19].

Щоб відрізнити «своїх» від «чужих», рекомендувалося спілкуватися з людьми українською мовою [27]. Крім того, у мережах відразу ж склали перелік питань для визначення рашиста: «Коли ревуть воли? Що роблять мертві бджоли? Які в нас олені-олені? Де найближче відділення монобанку?». У селі рекомендували просити вимовити слово «паляниця»:

Іл. 21

Іл. 22

Іл. 23

«Жоден не може з першого разу — це нам ще діду-сі розповідали» [28].

На сторінці Фейсбук Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України 3 березня 2022 р. пояснили, що ««паляниця» стала свого роду мовним паролем. За ним розпізнають, що українська мова, якою розмовляє людина, для неї нерідна». Слово «паляниця» важко вимовити іноземцям, зокрема росіянам. Це пов'язано з фонетичними особливостями української мови. Тому ВСУ й звернулося з проханням до мирних мешканців і тероборони перевіряти всіх людей у військовій формі. Якщо людина не може з першого разу вимовити слово «паляниця», швидше за все, це диверсант. У такому випадку рекомендувалося одразу телефонувати в поліцію.

Меми на зразок «а ну скажи паляниця», не на рівному місці взялися. Навіть спеціальний термін існує — «шибболет», що позначає так званий «мовний пароль», який носієві іншої мови дуже важко або неможливо вимовити. Їх здавна використовували на війнах для виявлення агентів противника, шпигунів.

Мемом стали труднощі для росіян, зокрема для пропагандистки О. Скабеєвої, не лише з вимовою слова «паляниця», але і з його перекладом. Український традиційний хліб вона назвала «полуниця». А українські соцмережі відгукнулися новими паролем на зразок скоромовок: «Українські паляниці зі смаком полуниці продаються у крамниці біля Укрзалізниці!». Почалися рекомендації нових українських слів для паролів, які мають закінчення «-иця». Пізніше додалися нові: «Яка, до дідька, паляниця! Нехай вчать шибениця, в'язниця, дзвіниця, цвинтар, домовина» (іл. 24).

Символом надзвичайної тупості керівництва російської армії стало село Чорнобаївка на Херсонщині. Саме тут розташований легендарний аеродром, де російська армія постійно зазнавала втрат. Вперше вертольоти росіян були розгромлені тут 27 лютого. Проте окупанти продовжили використовувати Чорнобаївку як місце висадки десанту. Тож 7 березня українські військові успішно розгромили аеродром вдруге, знищивши близько 30 вертольотів. З того часу майже щодня ми чекали новин з Чорнобаївки і вони були! А 18 березня ЗСУ успішно розгромили російську техніку на аеродромі двічі за день, тоді ж тут загинув командир армії РФ, генерал-лейтенант Андрій Мордвічев [29].

Користувачі соцмереж за допомогою маси чудових мемів і жартів пояснювали ті магичні сили, які притя-

гують росіян до Чорнобаївки. Перш за все висміювалися непрофесійні дії окупантів, які знову і знову несли втрати за тих самих обставин. Ця історія викликала асоціації із щоденно повторюваними подіями з фільму «День бабака», тому навіть було запропоновано після перемоги поставити пам'ятник Довбограю. Сміялися, що «Крістофер Нолан знімає наступний фільм в Чорнобаївці. Там буде про російських солдат, які потрапили в часову петлю і помирають на одному й тому ж місці» [30] (іл. 25—27).

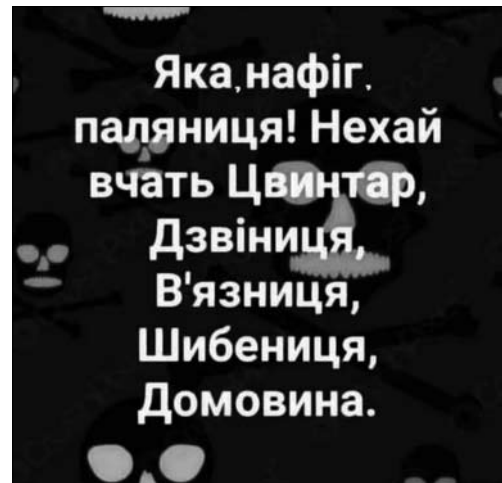
15 березня вже пропонували ввести почесне звання «село-герой» і надати його Чорнобаївці. А у Твітері пройшлися по пропозиціям з перейменування села. Це місце називали: «Магічний магніт для окупантів», «відьомський південний казан», «Чорнобаївська «пекельна петля», «Чорнобаївка — поворот не туди», «Один день в Чорнобаївці», «Чорнобаївка і кубок вогню», «Застрягнути в Чорнобаївці», «Ласкаво просимо у пекло. ЗСУ всіх радо приймуть».

Поряд із поширенням мемів, намагалися зрозуміти феномен Чорнобаївки, тому почали публікувати легенди, пов'язані з історією села. Зокрема, легенду про Чорнобая — грози татар і турків у XVII ст. Користувачі мереж писали, що це місце дійсно зачароване, а Чорнобаївка дійсно замовлена з XVII ст. характеристиками: «Це якийсь зомбі-апокаліпсис!», «В Україні з'явився свій бермудський трикутник — Чорнобаївка. Русня п'ятий раз туди заходить і ... випаровується».

10 листопада село було звільнене ЗСУ. Вже й збилися підрахувати, скільки разів там наші воїни знищили техніку росіян. Відзначають, що сорок і що «серіал був нічогенький... Ну, і слава Богу, що закінчився!» (іл. 28).

На противагу тупості керівництва російської армії меми постійно підкреслюють розум і мужність командування ЗСУ. Справжнім героєм мемів став і Головнокомандувач, генерал Валерій Залужний. Українці щиро захоплюються його професійністю, патріотизмом, відвагою, тому й перефразували пісню: «буде тобі враже, як Залужний скаже». Головнокомандувача порівнюють навіть з Нетфліксом («Залужний то є Нетфлікс. То є топ»), відзначають, що він «випускає не по серії на тиждень, а відразу весь сезон за один раз» [31].

Анекдотичні ситуації користувачі соцмереж побачили і висміяли не лише стосовно Чорнобаївки. Чого вартують «бойові гуси», бджоли — «бджове-

Іл. 24

Іл. 25

Іл. 26

ліни», голуби, чайки та інші пташки, а після виступу постійного представника росії Василя Небензі в ООН — ще й комарі! Виявляється, що це спеціально розроблена біологічна зброя в таємних лабораторіях США в Україні [32; 33]. Чим не привід для мемів (іл. 29, 30). Тим більше, що були зафіксовані реальні історії, коли гуси в районі Каланчака на Херсонщині

Іл. 27

Іл. 28

попали в двигун російського винищувача. А поблизу селища Челбурда Олешківського району покинуті господарями внаслідок бойових дій бджоли на місцевих пасіках у пошуках підкорму залетіли у військову частину і пожалили російських солдатів. Троє окупантів загинуло від масових укусів, а 25 було госпіталізовано.

Заслуговує на увагу і надзвичайно поширений сюжет про викрадення ворожої техніки. Він був характерним для перших місяців війни. Поштовх поширенню цього сюжету була новина від 27 лютого про те,

Іл. 29

Іл. 30

що українські роми (цигани) у одному із сіл вкрали танка. Вони прив'язали його до трактора і вирушили у невідомому напрямку (передали його ЗСУ) [34]. Один з російських військових побіг слідом за технікою, проте наздогнати її так і не зміг. Після цього випадку мережа вибухнула мемами: «Херсонщина віджигає. У селі Любимівка цигани угнали танк. Ще раз. Цигани. Вкрали. Танк. У русні». А 3 березня з'явилася вже й пісня «А цигани вкрали танка». Це був початок історії.

У лютому-березні мему про танки, які постійно крали з-під самого носа у недолугих загарбників та про наші трактори, були надзвичайно популярними: «Танчик ховається від трактора»; «З доповіді російського солдата: — одиниця військової техніки була нейтралізована тракторною бригадою. — Ти хотів сказати «танковою» — ні»; «Український трактор — природний хижак російського танку». Мемом стало і фото втопленого танка: таким чином він ховається від тракторів (іл. 31, 32).

Також популярними були й історії про викрадення ворожої техніки. Вони створювалися на реальних фактах. Так, 25 березня 2022 р. на Полтавщині поліція вилучила в жителів 11 танків, 2 броневих автомобілі, а також кулемети, автомати, гвинтівки, гранати і кілька тисяч патронів. За інформацією очільника обласної поліції Євгена Рогачова було відкрито 31 кримінальне провадження за частиною 1 статті 263 (Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) Кримінального кодексу України. Санкція статті передбачає від трьох до семи років позбавлення волі» [35]. Правоохоронці закликали населення не зберігати вдома небезпечні знахідки, щоб не наражати себе і рідних на небезпеку.

Широкий розголос отримало і «Гадяцьке сафари» — полювання на кантемирівську гвардійську дивізію, яка була однією з елітних в російських військах. Воно оповите легендами про сміливість місцевого населення Сумщини та Полтавщини та злагоджені дії українських військових. Після того як місцеві мешканці та дорожники демонтували дорожні вказівники, щоб позбавити ворога орієнтирів на місцевості, величезна колона техніки, яка рухалася з Сумщини на Ніжин Чернігівської області, опинилася під Гадячем на Полтавщині. В очікуванні бензовозів росіяни провели кілька годин. А поки чекали, зголодніли (бо в них закінчилися ще й сухпайки), тому пішли до села просити їжу та грабувати місцевих жителів. У той самий час місцеві мисливці з одними лише рушницями викрадали російську техніку і передавали територіальній обороні та ЗСУ [36].

У соцмережах жартували, що українці — народ-господар. А, як відомо, в господарстві може знадобитись багато чого. Наприклад, реактивна артилерійська установка чи танк. Українські аграрії на тракторах стали легендою. Треба визнати, правдивою легендою, бо на відміну від ромів, що крадуть

Іл. 31

Іл. 32

танк, є численні відео та фото з тракторами, які тягнуть різну техніку. А китайці навіть випустили іграшку на цей сюжет. Мему пропонували різноманітні емблеми «тракторних військ», варіації на тему крадіжок різної військової техніки ворога і навіть кремля (іл. 33). Також автори мемів використовували популярні кадри із кінофільмів, зокрема, з фільму «Ніч перед Різдвом», де балувана українська наречена просить свого жениха Вакулу привезти їй не царські черевички, а танк (іл. 34).

Іл. 33

Іл. 34

Немало сміху викликала і техніка окупантів. Після визволення Київської, Чернігівської та Сумської областей все більше іронії викликало озброєння, яке «смахдержав» перекидала на фронт. «Бронепотяг, Карл! Наступного тижня вони припруть сюди свою першу конну армію!» (іл. 35). Ця тема сплила з новою силою після успішного маршу ЗСУ на Харківщині: «Таманська танкова дивізія сформована в 1940 р. у Харкові. Розформована у 2022 р. під Харковом. Ми їх створили, ми їх і відспівали».

Мемами ставали реальні фототехніки часів II світової війни, які використовує рф: «Смахдержава перекидає на фронт гаубиці Д-1 випуску 1943 року. Намічається битва двох ленд-лізів». Російським ленд-лізом почали називати усю техніку, захоплену

нашою армією. «У нас єдина армія в світі, у якої після війни буде техніки в 2 рази більше, ніж до війни».

Звичайно, що ворог постійно враховує свої помилки, змінює тактику ведення війни і пристосовується до нашої. Тому, приміром, меми про викрадення зброї на сьогодні втратили свою актуальність. Крім того, є думка, що представляти загарбників дебілами, ватниками, у порваній фуфайці і вічно п'яними — помилка. Це досить небезпечний, хитрий та підступний ворог. Окрім людей, яких у армію загнали силоміць і дали їм в руки автомати, там є кадрові військові, які керують операціями, є приватні компанії. Аналітики, політики, державні діячі і самі військові неодноразово підкреслюють, що російські війська — це дуже велика та небезпечна сила, яку в жодному разі не треба недооцінювати. «І оці меми, що цигани крадуть у них танки, в цілому, прикольні, але, по суті, це «окозамилування». Його не повинно бути» [34].

З іншого боку, меми надають емоційну підтримку, сприяють підвищенню впевненості українців у перемозі над ворогом, допомагають долати травматичне навантаження воєнного часу. Щодня нас оточує чиясь смерть, смуток, розпач. Мільйон особистих історій, кожна з яких заслуговує співчуття і сліз. Осягнути, осмислити масштаби цього горя просто неможливо, нервова система здорової людини не витримає такого навантаження. Чим більше людина піддається горю, тим збільшується ризик для неї самої і тих, хто поруч. Тому, щоб витримати це цунамі жаху, не померти заживо, посміхаємось і жартуємо, витираємо сльози і розповсюджуємо меми. І таким чином також зберігаємо бадьорість духу.

Стосовно етики мемів, то оцінки теж протилежні. Частина соціуму не сприймає меми перш за все тому, що вони часто тиражують сюжети болю, чужих страждань. Тому ми маємо думки, що не потрібно поширювати чужий біль. Що рідним/близьким людям боляче бачити щораз зображення на мемах мертвої руки з прекрасним манікюром чи з синьо-жовтим браслетом, шафки з півником чи стола з яблуками, які чудом вціліли у вщент зруйнованих будинках. Піднімаються питання про турботу, дбайливе ставлення один до одного, оскільки рідні загиблих теж весь час дивляться ці зображення (приміром, коли йдеться про знайдену в Ізюмі руку із жовто-блакитними браслетами, фото якої облетіло

весь світ і яка належить 36-річному військовослужбовцю 93-ї бригади «Холодний Яр» Сергію Сові з Нікополя). Інші підкреслюють, що допоки серед українців є «істоти», яким «все не так однозначно» («всьонетакадзначна») показувати горе потрібно. Зрештою, поширення таких сюжетів необхідне в першу чергу для того, щоб не лише українці, а й вся світова спільнота побачила якомога більше скоєних росією злочинів і щоб країна-агресорка врешті-решт понесла відповідальність за них.

Є ще один момент, важливий для сприйняття мемів. Як відзначив один із анонімних авторів, «зазвичай виникає проблема не стільки змісту мема, скільки моралізаторства тих, хто не розуміє його суті» та не має почуття гумору [9]. На нашу думку, справа тут не в наявності чи відсутності природного почуття гумору. Хоч, за влучним висловом Л. Масенко, «гумор українського народу став своєрідною «сміисловою ППО», що допомагає захищатися від російської пропаганди і зберігати силу духу» [23]. Більше значення полягає в здатності зрозуміти суть цих зображень. Дуже важливо, щоб закодований зміст мему був зрозумілим для аудиторії. Події, висловлювання, особливості мови, імена повинні бути добре відомі комунікантам і легко розпізнаватися, тобто текст має бути прецедентним. Швидкість декодування закладеної в мемі інформації сприяє його популярності. Семантика інтернет-мемів є актуальною галуззю для вивчення.

Висновки. Таким чином, мему, які засвідчують ставлення до російської армії та ЗСУ, стали одними з найбільш розповсюджених в українських соціальних мережах. Стосовно ворога, то у цілому сформувався потужний негативний образ загарбників. Для цього використовувалися прийоми, зафіксовані в різних культурах для творення образу «ворога». Небезпечний в реальності російський солдат постає смішним і недолугим, а армія ордою, яка плюндрує Україну. Мародерство й тупість виведені як основні характерні ознаки окремих воїнів і командування. Когнітивний потенціал таких мемів надзвичайно потужний, він впливає на формування громадської думки, оскільки візуалізація і текстове обрамлення реальних сюжетів фразеологічними зворотами, прислів'ями чи рядками з народних пісень апелює до емоцій. Слід підкреслити відсутність жодних політичних інсинуацій у цій групі мемів. Своїм ставленням до полоне-

Бронепотяг, Карл! Наступного тижня вони припруть сюди свою першу конну армію.

Іл. 35

них і цивільного населення рашисти себе дегуманізували і знеславили в очах всього світу більше, ніж проаналізовані зображення.

На противагу російським, українські солдати/командири завжди героїзуються, використання протиставлень і порівнянь стало важливим стилістичним засобом створення таких образів та підкреслення сутності воїнів. Для підсилення відмінності використовуються такі маркери як екіпіровка, мова, зовнішність, рівень освіченості. Інтернет-спільнота не лише неймовірно креативна, а й надзвичайно одностайна в знеславленні російської армії і героїзації ЗСУ. Цього не можна сказати про інші тематичні групи мемів. Зокрема, коли йдеться про наших політиків чи президентів, то тут ми не побачимо такої одностайності.

Зазначимо, що сьогодні українські інтернет-мережі заповнюються своїми мемами, тому чужим змістам майже не залишається простору для діяльності. А це дуже важливо для національної безпеки. Це на перший погляд мему здаються звичайними гумористичними картинками, насправді ж вони сильно впливають на нашу свідомість, є могутнім інструментом впливу. Це елемент війни, який може зрівнятися по силі з найпотужнішою пропагандою.

1. Burman J. T. The misunderstanding of memes: Biography of an unscientific object, 1976—1999. *Perspectives on Science*. 2012. № 20 (1). С. 75—104.
2. Staub V. Das Selbstmordattentat im Bild Aktualität und Geschichte von Märtyrerverzeugnissen. Berlin, 2021. 314 s.

3. Смола Л. Мем як інструмента інформаційної війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2019. № 1 (10). С. 91—96.
4. Чемеркін С. Інтернет-мем — що це? *Культура слова*. № 82. 2015. С. 113—116.
5. Чаплак Я., Чуйко Г. Специфіка мемів у інтернет-просторі сучасного суспільства. *InterConf*. 2022. № 95. С. 337—350. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.035>.
6. Kuzmenko O. Something about ukrainian folklore from a new historical era of the struggle for independence. URL: https://www.koreanjournalofukrainianstudies.com/post/something-about-ukrainian-folklore-from-a-new-historical-era-of-the-struggle-for-independence?fbclid=IwAR3QYUwIWAxe_NPIVe0qy8I3BVUNLF_CoPAxwA-HF9tHJUjRUO-ytKdg8UA.
7. Kuzmenko O. Russians in Ukrainian Folklore from the 20th and Early 21st Centuries: The Dynamics of the Images and Contexts. *Tautosakos darbai*. 2022. № 64. P. 15—56.
8. Yekelchuk S. Naming the war: Russian aggression in Ukrainian official discourse and mass culture. *Canadian Slavonic Papers*. 2022. Vol. 64. Issue 2—3. P. 232—246.
9. Моренець С. *Сміх в ім'я істини: вжууух, і ви знаєте все про мему*. 10 квітня 2017. URL: <https://ostroh.info/publications/tsikave/smih-v-imy-istyiny-vzhuuuh-vy-znayete-vse-pro-memy/>
10. Адамс П. Як Україна перемагає у війні в соціальних мережах. *BBC News*. Київ. URL: <https://vpolshchi.pl/yak-ukrayina-peremagaє-u-vijni-v-social-nih-mere-6823900408666944a>.
11. Стельмашова У. *Ігор Соловей: Кращою інформаційною тактикою стримування росіян є страх, фото трупів мають витверезуючий ефект*. 06.10.2022. URL: <https://spravdi.gov.ua/igor-solovej-krashhoju-informacijnoju-taktykoju-strymuvannya-rosiyan-ye-strah-foto-trupiv-mayut-vytverezuyuchyj-efekt/>.
12. Папакін Г. *Армія росії: початок шляху ганьби і злочинів. XVIII ст.* 4.04. 2022. URL: https://day.kyiv.ua/uk/blog/istoriya/armiya-rosiyi-pochatok-shlyah-ganby-i-zlochyniv-xviii-st?fbclid=IwAR2ghwSW7bU0orURVHFJbyy2zE08lpOiOU_IkeNP_EoBm2lprJkKCEoobo.
13. *Украинские мемы! Оружие, которое путин боится больше, чем HIMARS*. Телеканал ICTV. 2 грудня 2022 р. ВІДЕО. УКРАИНСКИЕ МЕМЫ! Оружие, которое ПУТИН боится больше, чем HIMARS — YouTube.
14. Очеретяна Т. *Армія РФ не сильна, а довга. Арестович розповів, як українці розносять окупантів*. 5 березня 2022 р. URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/armiya-rf-ne-silnaya-a-dlinnaya-arestovich-rasskazal-kak-ukraincy-raznosyat-okupantov-1606943.html>.
15. *Російська армія не сильна. Вона просто довга*. <https://twitter.com/UkrArmyBlog/status/1512685542462394368>.
16. Кошарська О. *Контрнаступ, 50 тисяч та непереможні ЗСУ: добірка мемів про війну*. 11 вересня 2022 р. URL: <https://vsim.ua/Podii/kontrnastup-50-tisyach-ta-neperemozhni-zsu-dobirka-memiv-pro-viynu-11677907.html>.
17. Audergon A. *The War Hotel: Psychological Dynamics in Violent Conflict*. London and Philadelphia; Whurr publishers LTD, 2005. 328 p.
18. Дедюліна О. Чому російських окупантів в Україні називають орками. 20 березня 2022. *Vgorode* URL: <https://od.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1200980-chomu-rosijskikh-okupantiv-v-ukrajini-nazivajut-orkami#>.
19. Орлова В. *Паляниця — не полунія»: ВСУ «спалили» ще одного диверсанта*. ВІДЕО. URL: 28.02.22. <https://www.unian.ua/war/palyanicya-ne-polunicya-vsu-spalili-shche-odnogo-diversanta-video-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11721934.html>.
20. Орлова В. 29 березня 2022. URL: *Полонений окупант «Чмоня» став новим інтернет-мемом (відео) — УНІАН (unian.ua)*.
21. Якубова Л. *Анатомія рашизму. Український тиждень*. 19 березня 2022. URL: https://tyzhden.ua/World/254578?fbclid=IwAR3SJSsquG9_J1MvyhneyzCAlHpwA3tg83f0dd5BoZ2HvDRxflvvFzSKK1o.
22. *У Запорізьку область прибувають свіженькі чмобіки*. Новини Запоріжжя. 27 жовтня 2022. URL: <https://mig.com.ua/u-zaporizku-oblast-prybuvaiut-svizhenki-chmobyki/>.
23. Шумицька Г., Підкуймуха Л., Кісс Н. *Мова як «байрактар», мова як код: до ювілею соціолінгвістки Лариси Масенко*. *Радіо Свобода*. 14 листопада 2022 р. <https://www.radiosvoboda.org/a/larysa-masenko-ukrayinska-mova/32126052.html>.
24. Гулевата Т. *Російські військові-мародери стали «героями» карикатур (фото)*. 7 квітня 2022. URL: <https://telegraf.com.ua/ukr/lifestyle/2022-04-07/5701714-rossiyskie-voennye-marodery-staligeroyami-karikatur-foto>.
25. Ллюк К. *Російська пропаганда значною мірою побудована на принципі «сам дурак»*. 20.06.2022. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/29676/2022-06-20-kseniya-ilyuk-rosiyska-propaganda-znachnoyu-miroyu-pobudovana-na-pryntsypi-sam-durak/>.
26. Спитав у полоненого зі Свердловська: «Що ти тут робиш?». Інтерв'ю з суддею Верховного Суду України, нині командиром взводу 93-ї окремої механізованої бригади Іваном Міщенком, 25 липня 2020. ВІДЕО. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wKxOvOXrfXk>.
27. Устименко Є. *Як впізнати окупанта без «паляниці»: ТОП-5 простих питань, незрозумілих росіяни-ну*. 28 лютого 2022. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-02-28/kak-uznat-okupanta-bez-palyanits-top-5-prostyih-voprosov-neponyatnyh-rus-skomu/260897>.

28. Як визначити рашиста, який видає себе за місцевого (MEM). 26 лютого 2022. URL: <https://texty.org.ua/fragments/105782/yak-vyznachyty-rashysta-yakyj-vydaeye-sebe-za-miscevoho-mem/>.
29. «Чорнобаївська різня» в інтернет-мемах українців. 19 березня 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/19/chornobayivska-riznya-v-internet-memah-ukrayinciv/?fbclid=IwAR0caYGD17WzluResWzuCqс8pZzqnBugnyjzzyzhjWUtPwzwVu1zTaxHIVo>.
30. Кречегова Д. «Побачити Чорнобаївку і померти»: реакція українців на поразки окупантів. 19 березня 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/19/247884/>.
31. Хоч спати не лягай, прокинемося, а ми вже під Москвою: як українці мемами радіють успіхам ЗСУ та ниттю росіян. 11.09.22. URL: <https://tsn.ua/ato/hoch-spati-ne-lyagay-prokinemosya-a-mi-vzhe-pid-moskvoju-yak-ukrayinci-memami-radiyut-uspiham-zsuta-nittyu-rosiyan-2154961.html>.
32. Бойові гуси та біолобораторії: навіщо Росія поширює фейки про Україну. 6 березня 2022. URL: <https://uatv.ua/uk/bojovi-gusy-ta-biolaboratoriyi-navishho-rosiya-poshyruyue-fejky-pro-ukrayinu/>.
33. Бойові гуси, бджоли, кози та не тільки: як природа воює на боці України з російським окупантом. 13 серпня 2022. URL: <https://dnister.in.ua/articles/229280/gusi-bojovi-bdzholi-kozi-ta-ne-tilki-yak-priroda-voyuue-na-boci-ukraini-z-rosijskim-okupantom->.
34. Боженко А. «Цигани вкрали танка». Голова Нікопольського району пояснив шкоду мемів про дурного ворога. 5 серпня 2022 р. URL: <https://glavcom.ua/country/society/tsihani-vkrali-tankaholova-nikopolskoho-rajonu-pojasniv-shkodu-memiv-pro-durnoho-voroha-865649.html>.
35. Перун В. На Полтавщині поліція вилучила в жителів 11 танків, а також кулемети, гвинтівки, гранати і кілька тисяч патронів. 25 березня 2022 р. URL: https://lb.ua/society/2022/03/25/511045_poltavshchini_politsiya_viluchila.html.
36. «300 танків готувалися форсувати Псел»: як «Гадяцьке сафарі» на кордоні Полтавщини знищило елітне військо РФ 16.05.2022. URL: <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10107014-300-tankiv-gotualisja-forsuvati-psel-jak-gadjacke-safari-na-kordoni-poltavshchini-znischilo-elitne-vijsko-rf.html>.
37. Добряк А. Гадяцьке сафарі — як це було. 21 квітня 2022 р. URL: <https://zmist.pl.ua/publications/gadyaczke-safari-yak-cze-bulo>.
- Smola, L. (2019). Meme as a tool of information warfare. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia*, 1 (10), 91—96 [in Ukrainian].
- Chemerkin, S. (2015). Internet meme — what is it? *Kultura slova*, 82, 113—116 [in Ukrainian].
- Chaplak, Ya., & Chuyko, G. (2022). The specificity of memes in the Internet space of modern society. *InterConf*, 95, 337—350. Retrieved from: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.035> [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. *Something about ukrainian folklore from a new historical era of the struggle for independence*. Retrieved from: https://www.koreanjournalofukrainianstudies.com/post/something-about-ukrainian-folklore-from-a-new-historical-era-of-the-struggle-for-independence?fbclid=IwAR3QYUwIWAxe_NPIVeoqy8I3BVUNLF_CoPAxwAHF9tHJUjRUO-ytKdg8UA.
- Kuzmenko, O. (2022). Russians in Ukrainian Folklore from the 20th and Early 21st Centuries: The Dynamics of the Images and Contexts. *Tautosakos darbai*, 64, 15—56.
- Yekelchuk, S. (2022). Naming the war: Russian aggression in Ukrainian official discourse and mass culture. *Canadian Slavonic Papers* (Vol. 64, issue 2—3, pp. 232—246).
- Morenets, S. (2017, april 10). *Laughter in the name of truth: wow, and you know all about memes*. Retrieved from: <https://ostroh.info/publications/tsikave/smih-v-imya-istynyvzhuuh-vy-znayete-vse-pro-memy/> [in Ukrainian].
- Adams, P. *How Ukraine is winning the war in social networks*. *BBC News, Kyiv*. Retrieved from: <https://vpolschi.pl/yak-ukrayina-peremagaye-u-vijni-v-social-nih-mere-6823900408666944a> [in Ukrainian].
- Stelmashova, U. (2022, october 6). *Igor Solovej: The best information tactic to deter Russians is fear, photos of dead bodies have a sobering effect*. Retrieved from: <https://spravdi.gov.ua/igor-solovej-krashhoju-informacijnoyutaktykoyu-strymuвання-rosiyan-ye-strah-foto-trupivmayut-vytvezuyuchyj-efekt/> [in Ukrainian].
- Раракін, Н. (2022, 4.04.). *Army of Russia: the beginning of the path of shame and crimes. 18th century*. Retrieved from: https://day.kyiv.ua/uk/blog/istoriya/armiya-rosiyipochatok-shlyahu-ganby-i-zlochyniv-xviii-st?fbclid=IwAR2ghwSW7bU0orURVHFJbyy2zE08lpOiOU_IkeNP_EoBm2lrpJkKCEobo6o [in Ukrainian].
- (2022, december 2). *Ukrainian memes! The weapon that Putin fears more than HIMARS*. ICTV TV channel. VIDEO. УКРАИНСКИЕ МЕМЫ! Оружие, которое ПУТИН боится больше, чем HIMARS — YouTube [in Russian].
- Ocheretyana, T. (2022, march 5). *The army of the Russian Federation is not strong, but long. Arestovych told how the Ukrainians are destroying the occupiers*. Retrieved from: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/armiya-rf-ne-silnaya-a-dlinnaya-arestovich-rasskazal-kak-ukraincy-raznosyat-okkupantov-1606943.html> [in Ukrainian].
- The Russian army is not strong. It's just long*. Retrieved from: <https://twitter.com/UkrArmyBlog/status/1512685542462394368> [in Ukrainian].

REFERENCES

- Burman, J. T. (2012). The misunderstanding of memes: Biography of an unscientific object, 1976—1999. *Perspectives on Science*, 20 (1), 75—104.
- Staub, V. (2021). *Das Selbstmordattentat im Bild Aktualität und Geschichte von Martyrerzeugnissen*. Berlin [in German].

- Kosharska, O. (2022, september 11). *Counteroffensive, 50 thousand and invincible Armed Forces: a selection of memes about the war*. Retrieved from: <https://vsim.ua/Podii/kontrnastup-50-tisyach-ta-neperemozhni-zsu-dobirka-memiv-pro-viynu-11677907.html>.
- Audergon, A. (2005). *The War Hotel: Psychological Dynamics in Violent Conflict*. London and Philadelphia: Whurr publishers LTD.
- Dedyulina, O. (2022, march, 20). *Why Russian invaders in Ukraine are called orcs*. Retrieved from: <https://od.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1200980-chomu-rosijskikh-okupantiv-v-ukrajini-nazivajut-orkami#> [in Ukrainian].
- Orlova, V. (2022, february 28). «Palyanitsa — not a strawberry»: the Ukrainian Armed Forces «burned» another saboteur. VIDEO. Retrieved from: <https://www.unian.ua/war/palyanicya-ne-polunicya-vsu-spalili-shche-odno-go-diversanta-video-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11721934.html> [in Ukrainian].
- Orlova, V. (2022, march 29). VIDEO. Retrieved from: Полонений окупант «Чмоня» став новим інтернет-мемом (відео) — УНІАН (unian.ua) [in Ukrainian].
- Yakubova, L. (2022, march, 19). Anatomy of racism. *Ukrainian week*. Retrieved from: https://tyzhden.ua/World/254578?fbclid=IwAR3SJSsquG9_J1MvyhneyzCAIHpwA3tg83f0dd5BoZ2HvDRxflvvFzSKK1o [in Ukrainian].
- (2022, october 27). *Fresh chmobiki are arriving in the Zaporizhzhia region*. *Zaporizhzhia news*. Retrieved from: <https://mig.com.ua/u-zaporizku-oblast-prybuvaiut-svizhenki-chmobiky/> [in Ukrainian].
- Shumytska, G., Pidkuymukha, L., & Kiss, N. (2022, november 14). Language as a «bairaktar», language as a code: to the anniversary of the sociolinguist Larisa Masenko. *Radio Svoboda*. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/larysa-masenko-ukrayinska-mova/32126052.html> [in Ukrainian].
- Gulevata, T. (2022, april 7). *Russian military marauders became «heroes» of caricatures (photo)*. Retrieved from: <https://telegraf.com.ua/ukr/lifestyle/2022-04-07/5701714-rossiyskie-voennye-marodery-stali-geroyami-karikatur-foto> [in Ukrainian].
- Ilyuk, K. (2022, june 20). *Russian propaganda is largely built on the principle of «the fool himself»*. Retrieved from: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/29676/2022-06-20-kseniya-ilyuk-rosiyska-propaganda-znachnoyu-miroyu-pobudovana-na-pryntsyipi-samdurak/> [in Ukrainian].
- (2020, july 25). *Asked the prisoner from Sverdlovsk: «What are you doing here?»*. Interview with the judge of the Supreme Court of Ukraine, currently the platoon commander of the 93rd separate mechanized brigade, Ivan Mishchenko, VIDEO. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=wKxOvOXrfXk> [in Ukrainian].
- Ustymenko, E. (2022, february 28). *How to recognize the occupier without a «burner»: TOP-5 simple questions that are incomprehensible to a Russian*. Retrieved from: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-02-28/kak-uznat-okkupanta-bez-palyanits-top-5-prostyih-voprosov-neponyatnyih-russkomu/260897> [in Ukrainian].
- (2022, february 26). *How to identify a rashist who pretends to be a local (MEM)*. Retrieved from: <https://texty.org.ua/fragments/105782/yak-vyznachty-rashysta-yakyj-vydaye-sebe-za-miscevoho-mem/> [in Ukrainian].
- (2022, march 19). «Chornobaivska raznia» in Internet memes of Ukrainians. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/03/19/chornobayivska-riznya-v-internet-memah-ukrayinciv/?fbclid=IwAR0caYGD17WzluResWz uCqc8pZzqnBugnyjzzyzhWUtPwzwVu1zTaxHlVo> [in Ukrainian].
- Krechetova, D. (2022, march 19). «See Chornobayivka and die»: the reaction of Ukrainians to the defeat of the occupiers. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/19/247884/> [in Ukrainian].
- (2022, september 11). *Even if you don't go to sleep, we'll wake up, and we're already near Moscow: how Ukrainians rejoice with memes about the successes of the Armed Forces and the whining of the Russians*. Retrieved from: <https://tsn.ua/ato/hoch-spati-ne-lyagay-prokinemosa-a-mi-vzhe-pid-moskvoyu-yak-ukrayinci-memami-radiyut-uspigham-zsu-ta-nittyu-rosiyan-2154961.html> [in Ukrainian].
- (2022, march 6). *War Geese and Biolabs: Why Russia Spreads Fakes About Ukraine*. Retrieved from: <https://uatv.ua/uk/bojovi-gusy-ta-biolaboratoriyi-navishho-rosiya-poshyryuye-fejky-pro-ukrayinu/> [in Ukrainian].
- (2022, august 13). *Fighting geese, bees, goats and more: how nature fights on the side of Ukraine against the Russian occupier*. Retrieved from: <https://dnister.in.ua/articles/229280/gusi-bojovi-bdzholi-kozi-ta-ne-tilkiyak-priroda-voyuye-na-boci-ukraini-z-rosijskim-okupantom-> [in Ukrainian].
- Bozhenko, A. (2022, august 5). «Gypsies stole a tank». *The head of the Nikopol district explained the harm of memes about a stupid enemy*. Retrieved from: <https://glavcom.ua/country/society/tsihani-vkrali-tanki-holova-nikopol-skoho-rajonu-pojasniv-shkodu-memiv-pro-durnoho-voroha-865649.html> [in Ukrainian].
- Perun, V. (2022, march 25). *In the Poltava region, the police seized 11 tanks from residents, as well as machine guns, rifles, grenades and several thousand rounds of ammunition*. Retrieved from: https://lb.ua/society/2022/03/25/511045_poltavshchini_politsiya_viluchila.html [in Ukrainian].
- (2022, may 16). «300 tanks were preparing to force Psel»: how the «Hadyatsky Safari» on the border of the Poltava region was destroyed by the elite army of the Russian Federation. Retrieved from: <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10107014-300-tankiv-gotuvalisja-forsuvati-pseljak-gadjacke-safari-na-kordoni-poltavshchini-znischilo-elitne-vijsko-rf.html> [in Ukrainian].
- Dobryak, A. (2022, april 21). *Hadiac safari — how it was*. Retrieved from: <https://zmist.pl.ua/publications/gadyaczke-safari-yak-cze-bulo> [in Ukrainian].